

A «Mots escurçats per apòcope: entre la norma i l'ús» Jaume Salvanyà estudia la presència en català de paraules escurçades per la part de la dreta (*profe, bici, porno*, etc.). Partint d'un recull de cent paraules apocopades, analitza els processos d'escurçament, el qual es pot fer amb un mecanisme fonètic (*profe*) o morfològic (*híper*), les implicacions fonètiques, com la reducció o no de les vocals àtones finals i altres aspectes d'interès. L'article proveeix dades quantitatives sobre la presència en català d'aquestes paraules, amb informacions estadístiques relatives, per exemple, al nombre de síl·labes dels mots afectats (la major part dels mots, gencers solen tenir entre tres i cinc síl·labes, i les formes apocopades en solen tenir dues i majoritàriament acaben en vocal). L'autor es mostra partidari de validar tot el sistema en conjunt i incorporar als diccionaris totes aquelles formes que traspassen els àmbits restringits i arriben a la llengua general, encara que només sigui en àmbits col·loquials.

«Els plurals amb una consonant nasal: anàlisi contrastiva» és una comunicació en què Abelard Saragossà analitza els mecanismes de la formació del plural en català i formula un conjunt de crítiques sobre la manera com aquesta qüestió s'ha resolt en català normatiu. Saragossà assenyala que el model *germà-germans* és el bàsic en català, general, propi de les paraules patrimonials i distintiu respecte de les altres llengües romàniques. Altres models són excepcionals (*divan-divans, bisturí-bisturís*) i configuren un conjunt de paraules que són neologismes, d'ús secundari i sovint adaptacions de formes de l'espanyol, llengua que no té la nasal dels plurals. Per això els parlants —ell diu normalment «els valencians»— tendeixen a dir *oranguà, sofans i cafens*. Critica tant el tractament que en féu Fabra —qui no distingeix amb la contundència necessària el que és regular i el que és excepcional— com la gramàtica de l'AVL, que no esmena l'error. Després de l'exposició advoca per l'acolliment de les formes populars, com *oranguà, divà, bisturins o cafens*. «Un lingüista humanista i solidari procura defendre els parlants, de la mateixa manera que un lingüista elitista tendirà a interessar-se poc per la gent del carrer», assegura.

La darrera comunicació es titula «Imperatiu format a partir del subjuntiu en català i subjuntiu amb funció d'imperatiu en castellà antic» i és signada per Ildikó Szijj. En català es tracta dels verbs *dir, ser, estar, poder, saber, tenir, veure, voler* i algun altre, que tenen l'imperatiu agafat del subjuntiu (*digues, sigues*, etc.). L'autora es proposa d'esbrinar en quina mesura coincideix l'inventari dels verbs de l'espanyol antic que apareixen en subjuntiu amb funció d'imperatiu (en espanyol modern no n'hi ha) amb el dels verbs catalans que formen l'imperatiu a partir del subjuntiu. La conclusió a què arriba és que es tracta de fenòmens diferents en les dues llengües. En català es tracta d'un fenomen morfològic (els verbs formen l'imperatiu a partir de l'arrel de subjuntiu, a causa de motius semàntics). En espanyol (*sepades que...*) és un fenomen sintàctic i pot ocórrer amb qualsevol verb.

Gabriel BIBILONI
Universitat de les Illes Balears

MARTÍN ESCRIBÀ, Àlex / PIQUER VIDAL, Adolf / SÁNCHEZ MIRET, Fernando (ed.) (2015): *Actes del Setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Salamanca, 2012. Volum III. Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes; Universitat de Salamanca; Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 192), 352 p.

El mes de març de 2015 va veure la llum el tercer volum de les actes del Setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, celebrat a Salamanca entre l'1 i el 6 de juliol de 2012. A cura d'Àlex Martín Escrivà, Adolf Piquer Vidal i Fernando Sánchez Miret, el volum aplega 27 treballs: per aquest ordre, els de la segona part de la Secció 1 del Col·loqui («Literatura catalana comparada medieval i renaixentista») i els presentats a la Secció 3 («Traducció i recepció de la literatura catalana contemporània»). Tret d'un treball en format de ponència, la resta són comunicacions, un corpus que, en conjunt, fa evident la diversitat d'interessos i la positiva qualitat de la recerca en les àrees esmentades.

Obre el volum Francesc Massip (URV) amb «La Sibil·la Tiburtina, personatge del teatre medieval», que explica com la llegenda romana de l'*Ara caeli* (la Sibil·la anunciant a Octavi August la vinguda del Messies davant la visió d'un altar lluminós davallant del cel) esdevé la font de dramatitzacions medievals posteriors (primera meitat del xv) la nit de Nadal a Barcelona i a València, unes representacions que servien també per exaltar la figura del rei Alfons el Magnànim. Més endavant es tracta del trencament de la cordialitat entre l'emperador i la Sibil·la i, en la part final del text, s'analitza la mutació d'August en Herodes en peces esdevingudes molt populars a Mallorca durant els segles XIX i XX.

Dues comunicacions posen en relació la teoria de l'amor d'Ausiàs March amb la d'altres poetes. En la primera, «Yo só aquest que-m dich Miquel Àngel Riera. Mecanismes poètics per una exaltació del jo com a mestre en *Ars Amandi*», Cèlia Nadal Pasqual (UPF) ens ofereix una anàlisi comparativa del jo amorós en Miquel À. Riera i A. March. Dos autors que, malgrat la distància temporal que els separa, construeixen un subjecte líric molt semblant i posen en joc unes mateixes estratègies de legitimació de llurs discursos poètics. Amb profusió d'exemples del corpus d'un i altre autor, doncs, Nadal ens va descobrint al llarg del treball els trets d'aquesta identitat compartida: l'antropocentrisme, l'etnocentrisme, la visió del món des de la masculinitat i el paternalisme cap a les dones, la superioritat de l'amant, que suma coneixement intel·lectual i alhora pràctic de l'amor. En una línia semblant, Jordi Serriols i Pla (Col·legi Mater Dei, Castelló de la Plana) mostra les coincidències entre la poesia amorosa de March i els *Love sonnets* del poeta metafísic anglès John Donne. Serriols, però, no ho fa discursivament ni analítica sinó oferint-nos la traducció catalana d'una selecció de versos de Donne que il·lustren les similituds entre ambdós poetes (filosofia amorosa, tensió amor material / amor pur, ego del poeta, paper subordinat de l'amada, etc.).

A la comunicació «Les idees sobre la cavalleria i la matèria de Bretanya», Llívia Palliso i Alentorn (URV) planteja la necessitat de línies alternatives d'investigació de la matèria de Bretanya a casa nostra. L'ecdòtica és un d'aquests possibles camins, ja provat amb resultats positius per altres estudiosos. En un altre sentit, la consideració (i reivindicació) de la dimensió ideològica de la narrativa artúrica (és portadora d'ideals i conceptes sobre la cavalleria) obre, segons Palliso, una nova i productiva via d'aproximació, perquè qualsevol text sobre la cavalleria, i no només les manifestacions estrictament literàries, esdevé objecte d'estudi. Per la seva banda, Gemma Pellissa Prades (UB) estudia, a «La credibilitat del narrador en joc. Visions, espills i *voyeurisme* a la *Faula de Neptuno i Diana*», els elements que doten d'un major caràcter novel·lesc aquesta faula sentimental atribuïda a Francesc Alegre. De la dilució de la dimensió discursiva i lírica en la *Faula*, Pellissa en responsabilitza el narrador i n'analitza, en comparació amb textos similars, els recursos principals de què se serveix per dotar el text de major ficcionalitat.

A «El *Valeri Màxim* en català: notes sobre la seva difusió al marge d'Antoni Canals», Helena Rovira (UB) constata la forta presència d'episodis dels *Dicta* de Valeri Màxim en moltes obres en llengua catalana —originals i traduïdes, literàries i no literàries— dels segles XIV i XV. Per raons d'espai, l'autora limita l'estudi d'aquesta presència a dues traduccions catalanes del XV d'obres llatines de Joan de Gal·les (*Breviuloquium* i *Communiloquium*) i a tres obres en llengua catalana majors (*Regiment de la cosa pública* de Francesc Eiximenis; *Lo Somni* de Bernat Metge i el *Tirant lo Blanch* de Joanot Martorell). La forma com els *Dicta* s'incorporen en aquestes obres i les fonts utilitzades pels autors són el nucli de l'estudi. Més endavant retrobarem la figura de Bernat Metge a la comunicació «Del *De vetula* llatí a la velletona de l'*Ovidi enamorat* de Bernat Metge» de Miquel Marco Artigas (UNED). Hi estudia el poema *De vetula* escrit a mitjan del segle XIII analitzant-ne l'autoria, l'estructura, el personatge principal i els objectius: per passar, posteriorment, a considerar la intenció que presidí Bernat Metge en fer la versió en prosa catalana d'una part del llibre segon del poema llatí. Constata com Metge despulla la traducció del caràcter moralitzador de l'original i, com amb el recurs de la paròdia, ens proposa una sàtira del poder religiós i polític de la seva època dirigida a l'entreteniment del seu cercle d'amistats cortesanes.

Les comèdies plurilingües la *Tinelaria* i la *Serafina* de l'escriptor extremeny Bartolomé de Torres Naharro són l'objecte de la comunicació del professor de la UB Josep Solervicens («“Fer carta amunt”: Torres Naharro i la connexió romana del teatre renaixentista en català»). Enfront dels estudis anteriors

que vinculen aquest teatre a una tradició dramàtica valenciana d'inicis del XVI, Solervicens en demostra l'estreta vinculació amb la societat romana i, doncs, amb el teatre renaixentista italià que s'hi escriu i representa. La conclusió, després d'una precisa anàlisi del context històric de producció i de les característiques lingüísticoliteràries d'ambdues comèdies, és ben suggestiva i renovadora: el primer teatre renaixentista en llengua catalana cal situar-lo a Roma entre 1512 i 1517.

Tanquem el resum dels treballs de la Secció 1 amb l'esment de la comunicació de Ramon Pinyol (UVic) «La difusió de la poesia lírica de Verdager en castellà: traductors i traduccions». L'èmfasi d'inici sobre la bona fortuna literària de Verdager en l'àmbit de les lletres hispàniques, seguit d'una breu exposició dels diferents factors (culturals, polítics, religiosos) que des de les darreres dècades del segle XIX van servir a aquesta bona fortuna (avui estroçada, subratlla Pinyol), dóna pas a la part principal del treball. Per ordre cronològic d'aparició, es presenten les diverses traduccions dels cinc llibres lírics de mossèn Cinto (*Idil·lis i cants místics* el més traduït) i de cada una se'n ofereix un breu estudi (característiques, difusió i recepció), que inclou també unes notes biogràfiques del traductor. D'aquesta comunicació, en volem fer notar un aspecte ben diferent (del qual, no cal dir, l'autor queda alliberat de tota responsabilitat): la desubicació dins l'estructura del volum, ja que, ni pel contingut ni pel marc temporal que abraça, no encaixa dins els límits temàtics i cronològics de la secció que acabem de ressenyar; el lloc adequat on calia incloure-la és la segona secció del llibre (la Secció 3 del Col·loqui), que, recordem-ho, aplega els treballs sobre traducció i recepció de la literatura catalana contemporània (on, justament, trobem un altre estudi dedicat a les traduccions espanyoles de Verdager) i el resum dels quals presentem d'ací en endavant.

La secció s'obre amb l'única ponència del volum, «Incursions recents de la literatura catalana en el sistema literari anglòfon», de Ronald Puppo (UVic), en què unes consideracions teòriques preliminars sobre la naturalesa de la traducció (re-creació de l'original amb nous significats per a un sistema literari diferent i alhora un espai textual de trobada amb l'altre), donen pas al cos de l'estudi. D'inici, l'autor constata com els darrers anys ha anat creixent als Estats Units el nombre d'editorials —petites i especialitzades a publicar literatura universal— que tradueixen obres catalanes, un esforç que recolza sobre la base sòlida de la tasca feta durant les dues darreres dècades del segle XX pels qui anomena «activistes interculturals» (entre d'altres, Arthur Terry, Mary Ann Newman o David Rosenthal). La part central del treball l'ocupa, d'una banda, l'anàlisi de les estratègies estilístiques seguides per llurs traductors en versions recents d'obres catalanes dins el sistema literari anglès (les traduccions de *La mort i la primavera*, de Mercè Rodoreda, i del poemari *Edward Hopper: cinquanta poemes sobre la seva obra pictòrica*, d'Ernest Farrés); i de l'altra, l'anàlisi de les claus ideològiques que fan que la figura intel·lectual de Joan Maragall i alguns dels seus textos, cent anys després, siguin exportables cap a d'altres contextos com l'anglòfon i se'n puguin trobar equivalències en versos de poetes i en discursos de polítics nord-americans. Sense connexió amb l'objectiu principal de la ponència, però per completar algunes de les consideracions fetes a propòsit de Maragall i el principi d'amor/caritat que el poeta postula, s'analitza com aquest principi, alliberat de la dimensió religiosa, també és en poemes de Jacint Verdager.

La comunicació de Josep Camps Arbós (UOC) té com a objecte les «Traduccions castellanques de l'obra de Narcís Oller (1880-1916)». Amb profusió de dades sobre aquestes traduccions i els contextos (els traductors, els pròlegs en llurs traduccions, les relacions amb Oller, la recepció en la premsa, etc.), es reconstrueix el catàleg complet de les versions castellanques de l'obra olleriana, un corpus que abasta alguns dels contes més rellevants de l'autor vallenc («Lo vaillet del pa», «Lo transplantat», «La bufeta-da») i la totalitat de les novel·les (de la inicial traducció de *La Papallona* [1886] a la darrera, *Pilar Prim* [1916]). Queda confirmat, encara amb més força a partir d'aquest treball de Camps, el gran prestigi d'Oller en l'àmbit de les lletres castellanques i l'interès que la qualitat de la seva obra hi va suscitar. Tocant també a la relació entre la literatura catalana vuitcentista i el món hispànic per mitjà de les traduccions, tenim la comunicació de Laura Vilardell Domènech (UVic) «Aproximacions a les traduccions castellanques de *Canigó* al segle XIX», que conté l'inventari complet i molt ben documentat de totes les traduccions vuitcentistes (parcials i senceres —la primera sencera data de 1898) d'aquesta obra cabdal de l'èpica verdageriana, acompanyat de les biografies dels seus traductors (en alguns casos força des-

coneguts) i, encara, d'una breu anàlisi dels procediments de traducció seguits per cadascun d'ells en llurs versions.

L'activitat de Francesca Bonnemaïson com a pedagoga i activista en pro de l'educació femenina ha deixat a l'ombra una altra faceta important d'aquesta dona: la de folklorista doblada de traductora, que és reivindicada per Laura Villalba Arasa (URV) a «Francesca Bonnemaïson, traductora: una aventura a cavall entre la literatura de creació i la literatura oral». Hi estudia les traduccions de narracions provençals que va fer per a *La Veu de Catalunya* durant el 1893 (dinou d'un total de cent trenta-set relats traduïts fins l'any 1898). L'anàlisi d'aquest corpus (sobretot de sis rondalles de la literatura popular oral) permet a Villalba posar en relleu la importància que, des de l'àmbit de la traducció, tingué la figura de Bonnemaïson en la difusió del patrimoni literari folklòric (específicament el provençal). Precisament, un dels folkloristes catalans més importants de la primera meitat del segle xx, Joan Amades, és el tema de la comunicació de Carme Oriol (URV), que estudia la internacionalització de la seva obra fent l'inventari dels llibres d'Amades que han estat traduïts a d'altres llengües. En particular, la comunicació se centra a analitzar diversos aspectes relacionats amb la traducció d'un d'aquests llibres, els *Contes catalans*, que va aparèixer en la col·lecció francesa «Contes de cinq continents» (1889-1956).

Dues comunicacions d'aquesta secció prenen com a objecte d'anàlisi Carles Riba. La primera, d'Emili Samper Prunera (URV), del Riba traductor de les rondalles del germans Grimm, de les quals el poeta català oferí una traducció antològica, directa de l'alemany, que es publicà inicialment en dos volums (amb títol *Contes d'infants i de la llar*) el 1919 i el 1921 (l'any 1935 elaborà una nova antologia, les *Rondalles de Grimm*). Samper situa aquestes traduccions en els anys de joventut de Riba, com un exercici per practicar la llengua alemanya, i, d'altra banda, les vincula al programa noucentista de difusió per als infants d'una literatura de qualitat portadora de valors morals i educatius. El gruix de l'estudi és la descripció de les diferents antologies i el contingut de cadascuna d'elles, que es completa amb un annex final amb un quadre de tots els contes traduïts amb indicació dels volums antològics en què aparegueren. La segona de les comunicacions que pren Riba com a matèria és «Traduir el silenci: una experiència de traducció de les *Elegies de Bierville* de Carles Riba», de Marta López Vilar (Universidad Autónoma de Madrid). La comunicant és autora de la darrera traducció castellana d'aquest llibre cabdal de Riba —la quarta traducció cronològicament parlant. Publicada el 2011 després de molts anys de silenci —l'anterior és de 1985—, és evidència d'una recepció del llibre en l'àmbit castellà que la comunicant qualifica d'«injustament insuficient». Bona coneixedora de les *Elegies*, a les quals va dedicar la seva tesi doctoral, López Vilar reflexiona en el seu treball sobre el procés de traduir el llibre, tasca gens fàcil, ens adverteix, per la dificultat intrínseca, i a la qual fou moguda, amb un impuls cap al risc i també cap a la sinceritat, per tal de fer vigent dins les lletres castellanques una poesia de tan alt nivell com aquesta.

El darrer text vinculat al grup de comunicacions sobre traducció és un estudi escrit a dues mans per Juan Miguel Zarandona i Carlos González-Espresati (Universidad de Valladolid), que, malgrat el que apunta el seu títol —«Els vampirs catalans conquereixen el món: la recepció de la traducció anglesa de *Les històries naturals* (1960) de Joan Perucho (1920-2003): *Natural History* (1988)»—, és principalment un estudi comparatiu entre l'obra original, l'autotraducció al castellà feta pel mateix Perucho i la traducció anglesa (directa del català). Hi utilitzen, en aquest exercici comparatiu a tres bandes, una petita selecció d'exemples —tècnicament «textemes»—, que il·lustren la riquesa de noms propis que trobem a *Les històries naturals*, i alhora els permet d'esbossar el perfil de Perucho com a autotraductor i el del traductor de la versió anglesa, el malaguanyat David Rosenthal.

Les comunicacions dedicades a estudiar diferents manifestacions de recepció literària componen l'altre gruix important de la Secció 3. La primera a esmentar és de Núria Camps Casals (UVic), uns «Apunts sobre la recepció a la Catalunya del Nord de la literatura catalana del Sud» en el marc de la *Revue Catalane* (1907-1921), publicació nord-catalana nascuda al caliu del procés de recuperació de la consciència nacional que venia del Principat. Camps, que d'inici ofereix una sumària descripció general de la *Revue*, acota l'estudi al període 1907-1913 i ens explica com la quantitat de textos i referències a autors de la literatura catalana del sud hi és important, cosa que fa ben evident en l'annex final, que conté la relació de tots els originals publicats en el període estudiat.

Dues comunicacions centren els seus estudis en la recepció d'un autor, però en àmbits diferents: l'ensenyament i l'escena, respectivament. La primera, d'Aina Monferrer Palmer (Universitat Jaume I de Castelló), pren la figura del poeta valencià Vicent Andrés Estellés i estudia la presència de la seva poesia en els manuals escolars de llengua i literatura valencianes de l'ensenyament mitjà. Una primera part destinada a consideracions de tipus teòric sobre els conceptes de cànon literari i de clàssic, entre d'altres qüestions, dona pas a l'anàlisi del corpus, vint-i-quatre manuals que abracen tots els nivells de l'ensenyament secundari. L'estudiosa identifica quins són els poemes més habituals d'Estellés en els llibres de text i en raona la selecció, i, en la part final de conclusions, apunta idees per incorporar de forma més completa i atractiva el poeta de Burjassot en l'educació escolar dels adolescents. La segona comunicació és deguda al professor Enric Gallén, que estudia la recepció del dramaturg anglès Arnold Wesker en l'escena catalana entre els anys 1963 i 2004. Amb precisió de fonts documentals, l'autor reconstrueix el procés històric de difusió a Catalunya d'aquest membre dels *angry young men*, tot fent notar quines van ser les seves obres més representades, quines companyies van representar-lo i, especialment, el ressò que aquesta difusió tingué en la crítica teatral. Les conclusions destaquen com Wesker va convertir-se en el dramaturg anglès més apreciat per alguns grups de teatre independent en els anys seixanta i, des de mitjan setanta fins a final de la dècada, fou el teatre professional privat qui s'hi interessà. I com, des d'aleshores, ha caigut pràcticament en l'oblit.

La comunicació «La Guerra Civil en la literatura juvenil catalana (1975-2011): tractament i recepció», de Caterina Valriu (UIB), és una reflexió sobre l'ús de la contesa bèl·lica espanyola en la novel·la històrica o d'ambientació històrica en llengua catalana per a joves i de la funció d'aquesta novel·lística en el procés de recobrament de la identitat catalana. Com s'adverteix al principi, el tema de la Guerra Civil no comença a incorporar-se en la narrativa juvenil catalana fins a la darrera dècada del segle XX i, des d'aleshores i fins al 2011, la comunicant comptabilitza unes 40 novel·les que el tracten. En el centre del seu treball, Valriu planteja les claus del retard en la incorporació d'aquest tema a la narrativa per a joves i, principalment, ens ofereix un estudi global d'aquest corpus (les diverses tipologies narratives, les coordenades espai-temps, els personatges, els elements ideològics i els autors i les autores), que tanca amb un apartat de conclusions.

Victor Català i Mercè Rodoreda, les dues novel·listes catalanes més importants del segle XX, són objecte de sengles comunicacions. De la primera, Irene Muñoz i Pairet (UdG) estudia la recepció en la premsa d'*Un film*, novel·la publicada d'antuvi a les pàgines de *Catalana* (1918-21) —els números de la revista en què va aparèixer es donen en un annex final— i posteriorment el 1926 en volum a la Llibreria Catalònia. Després de traçar la història externa d'aquesta doble publicació, Muñoz centra el seu treball a resseguir la recepció crítica coetània de la novel·la per part del periodisme literari (que qualifica de generalment bona tot i algunes crítiques), estudi contrapuntant amb l'esment dels comentaris sobre la novel·la —sempre elogiosos— que es troben en les cartes de corresponsals de Caterina Albert i, encara, amb el report de les anàlisis i valoracions de la crítica literària posterior. Un angle d'estudi singular sobre la recepció de l'obra de Mercè Rodoreda és el que ofereix Meritxell Talavera i Muntané (UB) a «Un enfocament atípic de la recepció literària: Rodoreda llegida pels censors franquistes», un estudi elaborat a partir de la revisió detallada dels informes de censura sobre els llibres de contes i les novel·les de Rodoreda publicats entre 1958 i 1978. Així, Talavera, després d'analitzar en detall en la primera part de la comunicació de quina manera incidí la censura sobre aquest corpus narratiu, estudia en una segona part els informes dels censors des de l'angle de la crítica literària (alguns dels dictàmens emesos eren veritables ressenyes descriptives i valoratives dels elements literaris de les obres), de la teoria de la recepció (els informes de lectura permeten conèixer l'horitzó d'expectatives original dels censors) i, també, des de la ginocrítica (els informes poden ser llegits des del gènere, en la mesura que la narrativa rodorediana hi és menyspreada i jutjada més severament pel fet de venir d'una escriptora).

L'adaptació d'una obra a d'altres gèneres literaris o llenguatges artístics es podria considerar, en sentit ampli, una forma de recepció. Així, trobem la comunicació d'Àlex Martín Escribà (Universitat de Salamanca), un estudi de dues adaptacions no declarades de la novel·la *Es vessa una sang fàcil* (1954) de Manuel de Pedrolo. S'hi analitzen, doncs, d'una banda, l'adaptació teatral que en féu Josep Maria

Espinàs a *És perillós fer-se esperar* (estrenada en sessió única el 1958), força fidel a la novel·la en el punt de partida i la trama argumental; i de l'altra, la pel·lícula en castellà *Distrito quinto* (1958), del director Julio Coll, adaptació cinematogràfica que Martín considera una barreja d'elements de la novel·la amb altres de l'adaptació d'Espinàs. Per altra banda, i sense lligam directe amb cap dels dos grans àmbits temàtics ressenyats que articulen la Secció 3, si no és que volem estendre el concepte de recepció als estudis de fonts i influències literàries, tenim la comunicació de Rosa M. Delor (Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu) sobre la influència d'Unamuno en els *Poemes bíblics* de Joan Alcover i, específicament, del sistema cabalístic emprat per aquell a *El Cristo de Velázquez*. Amb una anàlisi detallada de cada un dels poemes, Delor demostra com Alcover segueix el mateix ordre sefiròtic que Unamuno en el seu llibre.

Finalment, cal referir-nos, d'una banda, a la comunicació de Lluís Messeguer (Universitat Jaume I) sobre la literatura (dramàtica) del músic Carles Santos, un estudi històric (amb brevíssimes notes sobre la recepció) i formal sobre una obra —subratlla el comunicant— que no es pot separar de la seva audiovisió. I, d'altra banda, a l'estudi històric i literari titulat «A la recerca d'un llenguatge culte. L'oratòria sagrada i la creació poètica valenciana en els segles XVII i XVIII» d'Antoni López Quiles (Universitat de València), una comunicació que segurament, pel tema i la cronologia, hauria calgut situar en un altre apartat d'aquest volum d'actes.

Ramon PANYELLA
Universitat Autònoma de Barcelona

MIRALLES, Carles (2013): *Sobre Espriu*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 411 p.

Aquest aplec d'estudis sobre Salvador Espriu, aparegut l'any del centenari del seu naixement, ha estat el darrer llibre que Carles Miralles va poder veure publicat abans de la seva inesperada i dissortada mort ara fa poc més d'un any. Entre les raons que el van dur a preparar-ne l'edició destaca la voluntat i també la necessitat, aleshores que veia propera la seva jubilació com a professor de la Universitat de Barcelona, d'«endreçar papers», en paraules que li havia sentit dir més d'un cop. És el mateix signi que l'havia dut a publicar —fos per iniciativa pròpia o per proposta editorial— els volums *Aracne. Traslats i ordits d'alguns textos del quatre-cents* (2012) i, abans, *Sota el signe del Fènix. Durar i pel foc sempre renèixer* (2008): al primer recollia i endreçava vuit estudis que, en èpoques diverses, havia dedicat a la literatura catalana del segle xv, i al segon aplegava i deixava endreçats els articles de tema literari que havia publicat al Suplement de Cultura del diari *Avui* entre els anys 2002 i 2007. El volum dedicat a Salvador Espriu representava, semblantment, l'endreç de tots els papers que havia escrit sobre l'autor de Santa Coloma de Farners al llarg de la seva vida.

Però *Sobre Espriu* cal posar-lo en relació amb dos altres volums que Miralles va publicar amb el mateix esperit diguem-ne endreçador i que tenen una significació ben personal i pregona: *Sobre Foix* (1993) i *Sobre Riba* (2007). D'entrada, cal destacar el paral·lisme dels respectius títols. Desproveïts de subtítols —als quals tan afeccionat era Miralles—, tots tres identifiquen sengles llibres que, simplement i alhora essencialment, volen tractar «sobre» un autor: són l'obra d'un filòleg que ha llegit els textos d'aquells escriptors i, com demanava George Steiner o, entre nosaltres, Jordi Rubió i Balaguer, s'imposa la responsabilitat de respondre-hi —l'arrel d'ambdós mots és la mateixa— amb altres textos que versin sobre els que ha llegit, que els expliquin i els comentin, que hi facin llum. Una llum que guiarà els qui vulguem afrontar la lectura d'uns autors tan rics com complexos i, consegüentment, difícils.

El nom dels tres escriptors, d'altra banda, apareix a les respectives portades escrit tan sols amb el primer cognom, sense el nom de pila amb què usualment l'acompanyariem tractant-se d'un títol de llibre que demana un registre més aviat formal. En anomenar-los simplement Foix, Riba i Espriu, Miralles palesava el grau de familiaritat, de franca relació que havia establert amb ells. Una relació, val a dir, de